

Բանասիր. Հանդես նմախոսական, պատմական, լեզուաբանական և բնական, Հատոր Առաջին, Ա. գիրք, 1899. Պարիս.

Պ. Բառմաջեան Բանասիրի հրատարակութեամբ հայագիտութեան համար աշխատելու մի շատ կարևոր ասպարէզ է ընտրել հրատարակել

1. մեր ազգային հնախօտութեան, պատմութեան և մատենագրութեան վերաբերեալ հետազոտութիւններ, արդի քննական տեսութեանց համեմատ.

2 «Հայկական» պարսկական, ասուրական (Ասորեստանեայց) բարեւոյնեան շոշական (Ելեմացոյ) բեհապարհայ աշխատութիւններ թարգմանութիւնը, որ հայոց է վերաբերում.

3 Հեռագիրների ցուցակներ՝ վիեննացիների հետևողութեամբ.

4 «Հայերէն լեզուի ձայնարանութեան և ստուգարանութեան վերաբերեալ և դասաւարտագրութեան ուսումնասիրութիւններով ըզբաղիլ»:

Այս ծրագրի համեմատ, վիճաբանութեամբ, հրատարակուած է արդէն առաջին հատորի առաջին գիրքը, որից և կարող ենք գաղափար կազմել ձեռնարկած գործի կարևորութեան մասին: Առաջին և կարևոր յօդուածներից մէկն է պ. Բառմաջեանի «Գարեհի արշաւանքն և Հայոց վերնադրով յօդուածը: Հեղինակը նախ Գարեհի այլ և այլ արձանագրութիւններ հիման վերայ բացատրում է մեր երկրի նախկին անուանակոչութիւնը, համառօտ տեսութիւն է անում նորա նախապատմական շրջանի մասին և ապիւն է Գարեհի երեք արձանագրութիւնները՝ Պերսեպոլիսի, Նաքշի Ռոստամի գերեզմանոցի և Բեհիստաւի ժայռի — ընդգրկներով, ընթերցողաւորներով և թարգմանութեամբ:

Այնուհետև միմեանց հետևում են հետևեալ յօդուածները. Մեհասան Մանուկի Թարգ. յուն Ս. Յ.—Հայոց դիրք Վրաց քաղաքաւորական մէջ՝ Պրոփ. Խախանովի. Հայերէնի ներդաշնակութեան աստիճանը բուսական և հաշուով.—Հ. Անուեանի. Տերսիցիի Վայծուիկի. Յուց. հայերէնի մեղադրաց ազգային մասնագիտական Պարսի, շարունակելի Վ. Յ. Բ. Մովսիսի նորեկացոյ Հայոց Պատմութիւնը ուղղագրեալ և ծանօթարանեալ—Սուքիաս վարդ. Պարոնեանի. Մասնագիտական նոր հրատարակութիւնը և Չայն Միլիտերեան տեղեկ. Տեղ. Փրեզերիկ Միլլերի մի նամակը:

Ասանձին ուշադրութեան արժանի են Պ. Անուեանի և Հ. Պարոնեանի յօդուածները: Պ. Անուեանը զարմանալի համբերութեամբ զանազան գրքերի հատուածների տառերը հաշուելով նոցա գործածութեան տախտակն է կազմել հայոց լեզուի մէջ: Իսկ Հ. Պարոնեանը մի մեծ

գործ է սկսել, ոչ միայն ուղղագրել Խորենացու ներկայ ընդգրկը, այլ և պարզել հեղինակի անձի և ժամանակի վերաբերեալ մատենագրական խնդիրներ: Հ. Պարոնեանը որքան սրամիտ ու գիտնական բացատրութիւններ և սրբագրութիւններ տալու լինի, իսկ և այնպէս մեզ համար աւելի պակաս նշանակութիւն կունենան նորա եղբակացութիւնները, քանի որ Հեռագիրների համեմատութեան վերայ չեն կատարուած: Ուրախալի է այն լուրը, թէ Բանասիրի մէջ պիտի հրատարակուի Հ. Պարոնեանի շահեկան մեծ գործը՝ Մասնագիտական, որի վերայ քսան տարուց է վեր աշխատում է հ. գիտնականը:

Լոյս է տեսել Պ. Մառի մագիստրոսական եռահատոր մեծ շարագրութիւնը՝ Сборники Притч Вардана, Материалы для Исторіи средневѣковой Армянской Литературы. I. II. III. С.-П. Այս նշանաւոր աշխատութեան մասին կիսօրենք ուրիշ անգամ:

Մեր միաբանակից և ընկեր Հ. Տերայր վարդապետը թարգմանել է և տպագրութեան համար պատրաստ ունի պ. Եղեանցի Сношенія Петра Великаго съ Армянскимъ народомъ գրքի յառաջարանը, այսինքն պ. Եղեանցի ուսումնասիրութիւնը փաստաթղթերի վերայ հիմնուած: Յեղորական վարդութիւնից իրաւունք ստանալուց յետոյ կսկսուի գործի տպագրութիւնը:

Գ. Վ. Յովսէփեան

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼԸ

Ապակի գործուածքներ.—Եգիպտոսի ապակու հին գործարաններում գեո Բրիտոսի ծննդից զարեւր առաջ, կարողանում էին ապակուց թել քաշել, իսկ նոյն նիւթից թելեր մանելու արդի նոր եղանակը փոխ է առնուած Վենետիկի ապակու նախկին արհեստանոցներից, Այդ վարպետութիւնը, ինչպէս յայտնի է, նրա մէջն է կայանում, որ ապակէ ձողիկի կրակի վերայ տաքացրած ու փափկացրած ծայրը ամրացնում են մանող անուի մի որ և է մասին և իսկոյն արագ պտտում են անիւը: Այդպիսով ապակէ ձողիկից բարակ թել է ստացուում, որը շատ շուտով սառչում է օդի մէջ ու փաթաթւում անուի շուրջը:

Մի քանի տասնեակ տարի սրանից առաջ արդէն գոյութիւն ունէին այնպիսի մետաքսէ գոր-

ծուածքներու որոնք մէջէ մէջ ոստանանկուած էին լինում ապակէ թելերով, նապուէտն Ա-ի շիրիմը ծածկուած է մի հաստ մետաքսէ օթոցով, որը հիւստուած է ապակէ ոսկեգոյն թելերից: Բաւարիայի Լուդովիկոս Ա. թագաւորի պալատի սենեակներից մէկի պատերի ծաղկաթղթերն էլ ապակէ թելերից էին շինուած: Բայց որովհետեւ այդ գործուածքի թելերն այնքան դիւրարեկ էին, որ սենեակում յաճախ ապակու մանր կտորներ էին թափթփուած լինում: այդ պատճառով թագաւորը շէր սիրում այդ սենեակը մտնել:

Պրանսիացի քիմիկոս Ժիւլ—գը—Բրիւնֆոն, որ ծնուել է 1819 թուին, շատ փորձերից յետոյ, վերջապէս կարողացաւ մի առանձին տեսակի ապակի պատրաստել, որից կարելի եղաւ այնչափ փափուկ ու խառտ թել մանել, որ երբ նա առաջին անգամ Շաէյերմարկում ի ցոյց դրեց, Պրանսիացի խաշնաբոյժները ամենանուրբ բուրդ կարծեցին:

Այսպէս ուրեմն գտնուեցաւ այն դաղանիքը, որով հնարաւոր դարձաւ ապակու ձկուն թելեր մանել, որոնք հեշտութեամբ թէ ներկուած են և թէ այրուելուց զերծ են մնում: Սակայն Բրիւնֆոնի այս փորձերը շուտով մոռացութեան մատնուեցան և միայն վերջերքս Ամերիկայում սկսեցին նրա գիւտից օգուտ քաղել:

Զիկագոյի համաշխարհային ցուցահանդիսին, ի միջի այլ արժանայիշատակ իրերի, այցելուները առաջին անգամ ըստ ունեցան ապակէ գործուածքների պատրաստելու աշխատանքներին ներկայ զետնուել: Ապակուց գործուած թաշկինակներն ու ցփսիներն այն աստիճանի ձկնութիւն ու փափկութիւն ունէին, որ դժուար էր որոշել բրդէ և կամ մետաքսէ կտորներից, Ամէն գոյի վարագոյրներն, ծաղկաթղթերն, նկարէն գորգերն ու անձեռոցիկներն իրենց տեսքով ու նրբութեամբ նոյն ապաւորութիւնն էին թողնում: ինչ զգում է մարդ բրդեղէն և կամ մետաքսեղէն շօշափելիս:

Եւ թէ և այսպիսի ապակէ դիպակներն առայժմ չաշխուրթեան առարկաներ են համարուում և միևնոյն ժամանակ շատ էլ թանկ են գնահատուում: սակայն կարելի է յուսալ, որ մի օր նրանք մշակութեան ընդարձակ ասպարէզ ձեռք կրերն և մատչելի կլինին ընդհանուր առօրեայ գործածութեան, աչքի առաջ ունենալով նրանց անխալտնի առաւելութիւնները, այն է՝ գեղեցիկ տեսքը, շայրուիլը և չթռչուիլը:

* *

Արիւրի գեղունիքն որսորդների կողմնացոյցը.— Սիրիւրի գիւղական որսորդներն արուեստական կողմնացոյց գործածելու կարիք ամենևին չեն զգում: շնայելով որ շատ անգամ որսի ժամանակ ստիպուած են լինում Արիւրի խիտ ու կուսական անտառների

խորքերը մտնելու: Նրանք երբեք երկիւղ չեն կրում: Թէ կարող են երբ և իցէ մոլորուել անտառներում, մինչև անգամ տարուայ ամենավատ եղանակներին և կամ ամպամած օրերին, որովհետեւ «անտառի կողմնացոյց» որը նրանց թափառական կեանքի մշտական լուսատու աստղն է:

Այս հրաշալի կողմնացոյցն ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ հասարակ «մամուռ»-ը, որ միշտ քարերի ու փշտոներէ ծառերի հիւսիսային երեսի վրայ է բուսած լինում, և մայրի ծառերի չգարգացած, երկար ու անփուշ ճիւղերը, որոնք նոյնպէս հիւսիսային կողմն են դարձած լինում:

* *

Նամակագրութիւն շան հետ.— Ընեքի կեանքից շատ ու շատ յայտնի գէպքեր կան, որոնց մէջ այդ հաւատարիմ կենդանիներն իսկապէս որ արտակարգ խելքի նմուշներ են ցոյց տուել, բայց յետագայ փաստը, անկարծիք, բոլոր հետաքրքրական դիպուածներից ամենից ուշագրաւը պիտի լինի:

Մի ընտանիքի անգամներ, սրանից մի քանի տարի առաջ Անգղիայից Ամերիկա գաղթելով, իրենց սիրելի շանն ազգականների մօտ թողին: Պանդուխտներն անընդհատ թղթակցում էին իրենց բարեկամների հետ, իսկ սրանք պատասխանելիս միշտ էլ չէին մոռանում յիշելու, որ շունը շատ է սրանեղում և կարծես թէ նրանց կարօտն է քաշում: Ահա այդ ժամանակ օտարականները մտածեցին մի հետաքրքրական փորձ փորձել իրենց շան հետ յարաբերութիւն սկսելու: Նուրբ կտաւից փաթիկ քառակուսիներ կտրուեցին ու մի քանի օր իրենց գրպաններումը պահեցին: Այդ կտորներից մէկն իրենց նամակի մէջը դնելով, ուղարկեցին ազգականներին և յայտնեցին իրենց դիտաւորութիւնը: Դան նոր տէրերը նամակը կարդալով, կանչեցին նրան ու կտաւի կտորը առաջը գրին: Դունն երկար ժամանակ կանգնեց շորի դիմացը, յետոյ պտտեց նրա շուրջը, լիզեց և վերջապէս գլուխն իր նոր տիրոջ ծնկան դնելով, սկսեց ոռնալ ու առատ արտասուք թափել աչքերից: Հետեւեալ օրը շունը թաթով շարժում էր տնեցիներից պատահողին և կարծես դրանով ուզում էր յայտնել իր խնդիրը: Հասկացան նրա միտքը ու կտաւի կտորը առաջը գրին: Եւ այսպէս շարունակուում էր ամէն օր այս սրտաշարժ տեսարանը:

Պանդուխտները չէին ընդհատում իրենց նամակագրութիւնը և ամէն շաբաթ մի կտոր կտաւ էլ իրենց շանն էին ուղարկում: իսկ շունն այնքան վարժուեցաւ, այս ձևի նամակագրութեան եղանակին, որ անհամբեր սպասում էր, թէ երբ է սուրհանդակը գալու: Ծրարը տեսնելուն պէս, նա մօտ էր վազում ու սկսում էր հաջել, Իսկ երբ բաց էին անում ծրարը, նա իսկոյն ստանում էր

իր նամակը, կտաւի կտորը, և սկսում էր հետը
խաղալ, իսկ վերջը լաց լինել:

*
* *

Դեղատան սկզբնաւորութեան պատմութիւնը — Դե-
ղատան հայրենիքը Բաղդադն է համարուում: Այդ-
տեղի դէպքերի մասին ծննդից 754 տարի առաջ, Ալ-
մանսուր խալիֆան առաջին դեղատունը բացեց:

Հուտով դրանից յետոյ վրայ հասաւ մի այն-
պիսի ժամանակ, երբ թաղաւորներն անգամ սկը-
սեցին դեղագործական փորձերով պարագել: Հիւգօ
Մաուրակիներըս իւրոյս ընծայած „Das Charakterbild
des Apothekers in der Litteratur“ գրքից իմանում
ենք, որ Սամբիւսն իր օժանկիքներն ինքն էր
եփում ու պատրաստում իսկ Պերգամացի Ատալն
սպեղանի էր շինում կապարից ու սնգոյրից: Յայտ-
նի է նմանապէս, որ այդ ժամանակուայ դեղագործ-
ները շատ լաւ գիտէին իրենց արուեստին վերաբե-
րեալ բոլոր նրբութիւնները:

Քրիստոսի ծննդեան ժամանակներից սկսած
արդէն գործադրուում էին նմանարուժական (гоме-
опатія) միջոցները:

Յունաստանում առհասարակ դեղագործներն
ընդհանուրի յարգանքը չէին վայելում: Լիկուորգո-
սը մինչև իսկ օրէնք հրատարակեց, որի զօրութեամբ
Լակեզեմնիայից նրանց դուրս քշեցին իրենց կա-
տարած մի քանի ամօթալի արարքների համար:
Եպիկուրը գատապարտում էր Արիստոտէլին, որ
նա դեղագործների այդ անպատուարեք գործովն
էր զրաղում:

Սակայն դեղագործների հետ ամենից աւելի
վատ էին վարուում Հռոմում: Օրինակ, Հորացիոսը
նրանց լարախաղացների ու մուրացկանների հետ է
համեմատում:

Դեղագործների անկեալ վիճակի բարելաւու-
թիւնը դարձեալ Արեւելքի ազդեցութեան պէտք է
վերագրել, որտեղ իրօք կարողանում էին գնահա-
տել նրանց գործունէութիւնն ու հմտութիւնը: Ա-
րաբացիները դեղատունը Եւրոպայ տեղափոխեցին, և
այն ամենից առաջ Սպանիայ, որտեղից անցաւ
Իտալիայ: Արուեստների այս երկրում դեղագործ-
ների համար էլ ամենափայլուն շրջանն է սկսուում:
Նրանք առանձին համայնք էին կազմում և ունէին
իրենց յատուկ գրօշակն ու կնիքը:

Գերմանիայում դեղատների մասին առաջին
անգամ յիշատակութիւն է լինում ԺԳ. դարի
առաջին կիսում: Իսկ հարաւային և արեւմտեան
Գերմանիայում մինչև ԺԳ. դարը դեղատունն ասե-
լով հասկացուում էր ամէն մի մանրափաճառի խա-
նութ:

*
* *

Ի՞նչպէս ունեւցնել ծաղկամանների ծիւններին:
— Սենեակներում ծաղիկներ և կամ ուրիշ քնքոյշ
բոյսեր պահողները շատ անգամ խիստ նեղն են
ընկնում և չեն իմանում թէ ինչպիսի միջոցների
գիմնն, որ կարողանան իրենց սիրած ու փայփայած
ծառերն ու ծաղիկներն ազատել այդ ճիճուներից,
որոնք անպայման վնասակար են ծաղկամանների
մէջ աճող բոյսերի համար: Այդ շարքի գէմ
գործադրուող զանազան յայտնի միջոցներից ամենից
աւելի ուշագորութեան արժանին „Sardin“ լրագրի
առաջարկածն է: Պէտք է վերցնել միւս շագանակ
(վայրենի շագանակ) ու մանր կտրտել և ապա մի
ամբողջ օր թրջոց դնել: Կի գորակ ջրի համար
տասը շագանակ բաւական է:

Այս կերպ պատրաստուած ջրով ջրում են
ծաղկամանները, մինչև նրանց հողը լաւ կշտանայ:
Հաջանակի ջուրը չնչին վնաս անգամ չի կարող
պատճառել նոյն իսկ ամենաքնքոյշ ծաղիկներին,
այն ինչ հողի ճիճուների վրայ ազդու ներգործու-
թիւն է անում: այնպէս որ մի անգամուայ ջրելը
սովորաբար բաւական է համարում վերջնականա-
պէս նրանց ջնջելու համար: Անմիջապէս ճիճուե-
րը հողի երեսն են դուրս գալիս և տեղն ու տեղը
սատկոտում են:

ՅԵՒԵԼՈՒԹՅՈՒՆ 1899 Թ. ՅՈՒՆԻՍ.

ՊԱՏՄԱԿԱՆ—ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

I.

ԽՈՍՐՈՎԻԿ ԹԱՐԳՄԱՆԻԶ

(Ը. ՂԱՄ).

(Շարունակութիւն) *

Գ.

Մտինթաց պրակի մէջ Խոսրովի գրքի
համառօտ բովանդակութիւնից տեսանք, որ
հեղինակը, որպէս ժամանակակից և գործին
մասնակից անձնաւորութիւն, նկարագրում
է պատմական նշանակութիւն ունեցող կա-
րեւոր երեւոյթներ: Բայց գրական երկերի